

Utmutató dokumentum
**A természetvédelmi
irányelvek, és a torkolatok
és tengerparti övezetek**
Összefoglaló

Környezetvédelem

Az EU területén több száz Europe Direct tájékoztató központ van. A lakóhelye szerinti központ címét itt találja: https://europa.eu/european-union/contact_hu

Ingyenes szám: 00 800 67 89 10 11 (egyes szolgáltatók díjat számíthatnak fel a hívásokért).

Email: https://europa.eu/european-union/contact_hu

Információt az Európai Unióról, annak összes hivatalos nyelvén az Europa honlapon talál: https://europa.eu/european-union/index_hu

Innen letöltheti vagy megrendelheti az EU ingyenes és eladásra kínált kiadványait: <https://publications.europa.eu/hu/publications>

Ingyenes kiadványokat nagy példányszámban a Europe Direct központjainál rendelhet: (https://europa.eu/european-union/contact_hu).

A nyílt hozzáférésű adatok európai uniós portálján (<http://data.europa.eu/euodp/hu/home?>) elérhetőek az EU intézményei és szervei által közzétett adatok. A portálon található összes adat - kereskedelmi vagy más célból - szabadon felhasználható.

Luxemburg: Az Európai Unió Kiadóhivatala, 2019

© Európai Unió, 2019

Jelen dokumentum további felhasználása a forrás megjelölésével engedélyezett. A bizottsági dokumentumok további felhasználásáról a 2011/833/EU határozat (HL L 330., 2011.12.14., 39. o.) rendelkezik. A nem európai uniós szerzői jogvédelem alatt álló fotók és anyagok felhasználásához vagy sokszorosításához engedélyért közvetlenül a jogok birtokosához kell fordulni.

ISBN: 978-92-79-99522-4

doi:10.2779/66339

KH-02-19-071-HU-N

Az ismertető

A torkolatterületek és tengerparti övezetek a világ legdinamikusabb és legproduktívabb ökoszisztémái közé tartoznak, értékük mind gazdasági, mind ökológiai értelemben kiemelkedő. Kikötőket és Európa nemzetközi kereskedelmének kezelése szempontjából létfontosságú hajózási utakat találunk itt, de a torkolatterületek és tengerparti övezetek az élővilág, főként a vándorló és fészkelő madarak számára is elsődlegesen fontosak, és természeti erőforrások tekintetében is kiemelkedő értéket képviselnek.

Az itt összefoglalt útmutatók azt hivatottak bemutatni, hogyan lehet összeegyeztetni a torkolatok és tengerparti övezetek természetvédelmét és a kikötők eltartóképességének növelését, ami szükséges az európai teherszállítás igényeinek kielégítéséhez. Az útmutatások a madár- és élőhelyvédelmi irányelvek végrehajtásával foglalkoznak a torkolati és tengerparti területeken, különösképpen a kotrási munkálatok és kikötőfejlesztések vonatkozásában. Az útmutatások célcsoportja és felhasználói körébe tartoznak a helyi, regionális, nemzeti vagy szövetségi illetékes hatóságok, a kikötőkért és a vízi utakért felelős hatóságok és üzemeltetők, az ipar, a kotróvállalatok és szervezetek, a tengerhajózási szolgáltatóipar, a környezetvédelmi civil szervezetek, a természetvédelmi ügynökségek és a Natura 2000 területek kezelői.

FOTÓK:

Borító: Déva-folyó / M. Perris

3. o.: Északi-tenger - sirályok / Pxhere

4. o.: Vizes élőhely / Pxhere

5. o.: Nagy-Britannia partjai / Pxhere

6. o.: Óvárosi kikötő / Tallinn kikötője

Szakpolitikai háttér

A **madár- és élőhelyvédelmi irányelvek**, az EU biodiverzitásvédelmi politikájának sarokpontjai, lehetővé teszik, hogy a tagállamok egyazon erős jogi keretrendszeren belül tudjanak együttműködni Európa legértékesebb fajainak és élőhelyeinek megóvásában, azok EU-n belüli természetes előfordulásának teljes kiterjedésében. Mindkét irányelv előírja a tagállamok számára, hogy különleges szárazföldi és tengeri területeket jelöljenek ki, amelyek együttesen alkotják a Natura 2000 hálózatot, melynek célja, hogy biztosítsa Európa legveszélyeztetettebb fajainak és élőhelyeinek a hosszútávú fennmaradását. Az irányelvek egyéb rendelkezései között szigorú fajvédelmi rendszer kialakítása, és monitoring- és jelentési eljárások is szerepelnek.

A torkolatterületek és a tengerparti övezetek számos különböző élőhelytípusból tevődnek össze, legtöbbjük a természetvédelmi irányelvek védelme alá esik. Ezen irányelvek nem tiltják a fejlesztéseket a Natura 2000 területeken vagy azok körül. Az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikke döntően fontos a Natura 2000 hálózatot alkotó területek kezelésének és fenntartható használatának a szabályozásában. Egy sor eljárási jogi biztosítékon keresztül biztosítja, hogy a gazdasági fejlődés a természetvédelem figyelembevételével zajlik. Előírja, hogy bármely terv vagy projekt, amely valószínűleg hátrányosan befolyásolhat egy vagy több Natura 2000 területet, a 6. Cikk (3) bekezdése értelmében megfelelő vizsgálat (MV) alá kell esni, hogy felmérhessék a hatásait a terület(ek)re.

Az uniós környezetvédelmi jogszabályok közül a következők fontosak még a torkolatokban és tengerparti övezetekben tervezett fejlesztési tervek és projektek esetében:

- A **Stratégiai Környezeti Vizsgálat (SKV) irányelv** - 2001/42/EK - irányelv bizonyos tervek és programok környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatáról.
- A **Környezeti Hatásvizsgálat (KHV) irányelv** - 2014/52/EK - irányelv az egyes köz- és magánprojektek környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatáról.
- A **Víz Keretirányelv (VKI)** - 2000/60/EK – amely az összes felszíni víztest (folyókák, tavak, átmeneti- és part közeli vizek) és a talajvizek

védelmére szolgáló keretrendszert biztosítja uniós szinten.

- A **tengervédelmi stratégiáról szóló keretirányelv** - 2008/56/EK – amely a tengeri ökoszisztémák védelmének és helyreállításának a keretrendszerét adja.

Az európai partvonal gazdasági jelentőségét az EU integrált tengerpolitikája emeli ki, amely a 2007-es kidolgozása óta az európai tengeri gazdaság fenntartható fejlődésének elősegítését és a tengeri környezetnek egy jobb, holisztikusabb, integráltabb megközelítésű védelmét célozza. Az európai kikötőkre vonatkozó uniós politika célja pedig a jövőbeni szállítási kihívásoknak megfelelni tudó, eredményesebb európai kikötő-hálózat kialakítása.

Környezeti hatások

A torkolatok és tengerparti övezetek terhelései

Ezen területeken az emberi tevékenységek széles skáláját megtalálhatjuk, az urbanizációtól a hajózáson, a kotrásokon át az akvakultúráig, az iparig vagy a vízkivételig. Mindezek, önmagukban vagy együttesen, jelentősen befolyásolhatják a terület természetvédelmi célkitűzéseit. A hajózás és a kikötői tevékenységek hatásainak példáit az alábbiakban mutatjuk be.

- **Kotrás műveletek:** nagyobb hajók fogadására új kikötő, meder, csatorna, hajókikötő létrehozása, ill. meglévő mélyítése, szélesítése kotrással; meglévő hajózási út, kikötő, csatorna fenntartó kotrása; és a kotort mederanyag eltávolítása kihat a torkolat hidrodinamikai tényezőire és geomorfológiájára. Változhat az üledékegyensúly és - áramlás, és a terület ökoszisztémáit alkotó élőhelyek (pl. iszapturzások és homokpadok) helye. A kotrással megfordulhat a torkolati feltöltődés, megváltozhat a terület egyensúlyi állapota: egy torkolat mélyítésével a sós víz a folyó felsőbb szakaszáig is betörhet, megnőhet a partvonal hullámtevékenység, változhat az árapály-tartomány és áramlás, a lebegő üledék mennyisége és az üledékesedés. Bizonyos körülmények között a kotort

mederanyagot hasznosítani is lehet, pl. a tengerpartok üledékellátásának javítására, bár el kell kerülni a fontos szubtidális életközösségek üledékkel való elfojtását. Ez is mutatja, hogy a torkolatok és parti vizek hidrodinamikai változásait alaposan fel kell mérni. Az kotrasi műveletek és a kikötött mederanyag eltávolításának körültekintő megtervezése az üledékkezelési tervek szerves részét képezi.

- **Működtetés:** a hajózási navigációs jelzők, fények, hajóforgalmi irányítók és horgonyok cseréje vagy kihelyezése, sólyaterek és mólók kiszélesítése, vagy árvízvédelmi töltések, védművek, hullámtörő falak is kihathatnak a védett torkolatvidékek és tengerparti övezetek természetvédelmi célkitűzéseire.
- **Területnyerés és használat:** a kikötőt kiszolgáló új infrastruktúra építése (terminálok, vasút, vezetékek, utak, új ipari egységek, stb.) is befolyásolhatja a közeli Natura 2000 területeket. Néhol elérhető terület hiányában a kikötők a tengertől elvett terület nyerésével terjeszkednek, ami viszont természetvédelmi kompenzációval jár.
- **Kereskedelmi hajózási műveletek:** a kikötőkben lehetnek hajó-műveletek és mozgások, és teherhajó-műveletek. A

torkolatvidék és a parti vizek hajómozgásai a hullámgenerálással és a vízoszlop propeller-indukált turbiditásával befolyásolhatják egy élőhely tulajdonságait. A hajómozgások hatása lehet káros, pl. a torkolatterület intertidális eróziója és/vagy az üledék felkavarása, vagy lehet jótékony is, pl. a vízoszlop levegőztetése. A hajóforgalomhoz kapcsoló zaj (víz alatt vagy felett) zavarhatja a védett tengeri állatokat. A száraz ömlesztett rakomány kezelése porkibocsátással és levegőszennyezéssel jár, a ballasztvízzel pedig idegen fajok kerülhetnek az ökoszisztémába. A likvid ömlesztett rakomány kirakodásához vezetékekre lehet szükség, amelyek a szivárgás, a kibocsátás és kifolyás kockázatait hordozzák. Végül, de nem utolsó sorban, a hajómozgások esetén a katasztrófák kockázata is fennáll.

- **A kikötők ipari létesítményei:** finomítók, erőművek, a száraz és likvid ömlesztett áruk tárolói, konténer terminálok, ipari tevékenységek, tengeri szállítás és hajóforgalom mindegyike külön hatással van a környezetre. Kumulatív hatások a közeli Natura 2000 területek ökológiájára hátrányos lehet.

Klímaváltozás

A tengerparti övezetek a klímaváltozás által leginkább érintett területek egyike, a tengerszint-emelkedés mellett a gyakori viharok, az intenzív esőzés és a hirtelen árhullámok is széleskörű kárt okoznak az épített környezetben és infrastruktúrában. Az árvízvédelmi intézkedések, pl. a gátépítés, csapolások, és a védművek egyéb típusai a "parti-prés" jelenséghez vezethetnek, ahol a természetes folyamatok számára egyre kisebb tér marad, hogy alkalmazkodni lehessen az erodáló erőkhöz, vagy olyan változásokhoz, mint a tengerszint-emelkedés. A "parti-prés" a mélyen fekvő és az árapály-területeken fordul különösen elő, amelyek természetes módon tudnának alkalmazkodni a tengerszintváltozáshoz, viharokhoz és árapály jelenségekhez, de a védművek ebben megakadályozzák. A jelenség kezelésére innovatív eszközökre lenne szükség ezeken a területeken.

A klímaváltozás súlyos hatással lesz Európa természeti környezetére, és a társadalom és a gazdaság majd minden szereplőjére. A tengerszint-emelkedés csökkenti a hullámtörő gátak és rakpartok védelmi hatását, míg a folyók vízgyűjtő területeiről a száraz időszakok alatt kevesebb édesvíz folyik le, a torkolatban pedig nő az üledékesedés szintje.

Főbb javaslatok

Az útmutató a következő témákban számos javaslatot és helyes gyakorlati elemet említ:

Természetvédelmi célkitűzések dinamikus környezetben

A Natura 2000 hálózat által védett torkolatvidékek és parti területek természetvédelmi célkitűzéseinek a meghatározása nagyon bonyolult feladat, mivel ezek összetett és dinamikus ökoszisztémák. A célkitűzések meghatározása előtt fontos megérteni egy ilyen komplex ökoszisztéma működését, a morfológiájának az alakulását, és az antropogén terhelések és a klímaváltozás hatásait. Az adott torkolat és tengerparti övezet fizikai folyamatait és morfológiai evolúcióját részletesen tanulmányozni kell. Az illetékes hatóságoknak meg kell határozniuk azokat az elérhető legjobb és legmegbízhatóbb tudományos ismereteket, amely alapján az ilyen ökoszisztémák

természetvédelmi célkitűzései meghatározhatók.

A természetvédelmi célkitűzések alapjául szolgálhat a védett élőhelyek és fajok helyi védeltségi státuszának értékelése, a terület relatív fontossága a Natura 2000 hálózat egységességében és az érintett élőhelyek és fajok kedvező védeltségi állapotban való fenntartásában és helyreállításában. A kikötőkhöz közeli, ill. hajózási utakhoz kapcsolódó Natura 2000 területek esetén a kikötői és hajózási hatóságokkal a kezdetektől konzultálni kell a természetvédelmi intézkedések kidolgozása és végrehajtása során.

A természetvédelmi célkitűzések nem lehetnek statikusak, épp ellenkezőleg, adaptálni kell az élőhelyek és fajok természetvédelmi helyzetének az aktuális alakulásához és a komplex és dinamikus környezet egyéb ökológiai tényezőinek evolúciójához.

Integrált tervezés

Az élőhelyvédelmi irányelv ajánlja a Natura 2000 területeken a **kezelési tervek** kidolgozását, de nem kötelezi. Egy ilyen terv készítése azonban jó lehetőség a fenntartható gazdasági fejlődés, a biztonság kérdéseinek, a területelérés, valamint a természetvédelmi célkitűzések összeegyeztetésére.

A területrendezés és az integrált kezelés segítheti a területek természetvédelmi intézkedéseinek a végrehajtását és a kikötő fejlesztési projektek nagyobb jogi biztonságának megteremtését.

Az integrált tervezés egy olyan eszköz, mellyel feltárhatók a szinergiák és a komplementaritás; eszközt nyújt a társadalmi felelősség és a fenntartható fejlődés népszerűsítéséhez. Segíti az ellentmondások, konfliktusok, és végül a térhez való hozzáférésben folyó verseny elkerülését.

A stratégiai környezeti vizsgálatra benyújtott integrált területrendezést kellene alkalmazni, ahol az lehetséges, mivel ezzel előre vetíthetők a problémák és a hátrányos környezeti hatások, és elkerülhetők a beruházás alatt az esetleges konfliktusok és késedelmek. A területrendezésnek külön kell választania a stratégiai és a projekt szintet. A stratégiai szintű elemzések egyszerűsíthetők, ha elkerüljük a csak a projekt szintjén fontos részletek figyelembevételét.

A Natura 2000 területek kezelésében érintett nemzeti, regionális és helyi illetékes hatóságok szoros együttműködése a területrendezés hatóságaival elengedhetetlen. Ajánlott minden érintett szektort, ideértve a kikötői és hajózási hatóságokat, terminálüzemeltetőket, környezetvédelmi civil szervezeteket, és más állami érintettet bevonni a tervezés korai szakaszától kezdve, a Natura 2000 területeken és azok körül, a természetvédelmi célkitűzések, és a társadalmi és gazdasági érdekek összeegyeztetése céljából.

A projektek kumulatív hatásait azonosítani és elemezni kell már a területrendezési terv kidolgozásakor.

Projektfejlesztés és működtetés

A tervek vagy projektek megtervezésekor, a 'dolgozzunk a természettel' koncepciót követve, olyan, minden fél számára kölcsönösen előnyös stratégiák kidolgozása szükséges, amely figyelembe veszi mindkét célt: a Natura 2000 területek természetvédelmi célkitűzéseit, és a társadalmi és gazdasági célokat is.

- A **kármegelőzési/elkerülési intézkedések** mindig előnyt kell élvezzenek a kompenzációs intézkedésekkel szemben.
- A tervek vagy projektek Natura 2000 területekre kifejtett lehetséges hatásának **előzetes vizsgálata** mindig előre látható feladat. Ez szükséges annak eldöntéséhez, hogy egy terv vagy projekt valószínűleg jelentősen hátrányosan érint-e egy Natura 2000 területet, és ezért az élőhelyvédelmi irányelv 6. Cikk (3) bekezdésében előírt 'megfelelő vizsgálat' elvégzése szükséges-e.
- Alapos és jól időzített **egyeztetés az érintettekkel** mindig ajánlott, így elkerülhetők az engedélyezéskor a tiltakozó akciók.
- A 6. Cikk (3) bekezdés előírásairól külön útmutató elérhető online, a 6. Cikk (4) bekezdésének előírásaival együtt, amelyet alternatív megoldások hiányában, olyan kárral jár, mégis szükséges beruházásnál alkalmaznak, ahol bármilyen élőhelyvesztés vagy károsodás teljes kompenzációjára **kiegyenlítő intézkedések** végrehajtását írják elő.
- A kikötők és hajózási utak üzemeltetését az **integrált kezelési terveken keresztül** legjobb tisztázni, a hajózási utak teljes hosszára vonatkozólag, illetve az érintett Natura 2000 területek vonatkozásában. A kotrási műveleteket a fenntartható kotrási és üledékkezelési tervek részeként kell megtervezni.
- Az üzemeltetési műveletek a Natura 2000 területeken és azok közelében az egyes torkolatvidékek és tengerpart

övezetek esetében külön kell megtervezni, és olyan **monitoring programmal** alátámasztani, amely lehetővé teszi a természetvédelmi célkitűzésekre kifejtett, előre nem látható hátrányos hatások korai kimutatását és korrekcióját.

- Egy projekt vagy terv bármilyen előre nem látható hatásainak a kezelésére, vagy a kapcsolódó kármérséklési vagy kiegyenlítő intézkedések hatékonyságának esetén, egy olyan érvényesített keretrendszer kialakítása szükséges, amellyel lehetőség nyílik a valós hatások nyomon követésére, és a kármérséklési és kiegyenlítő intézkedések megfelelő módosítására.

Útmutatók a Natura 2000 kezelési tervekhez

A Natura 2000 területeken, különösen a kikötőkkel vagy egyéb ipari tevékenységekkel szomszédos területeken, integrált kezelési tervek kidolgozása javasolt.

A kikötői és hajózási hatóságokat aktívan be kell vonni a kikötőkhöz közeli, vagy hajózási utakat érintő Natura 2000 területek kezelési terveinek az elkészítésében.

A stratégiai kikötőterveket, a VKI mederkezelési terveit és a Natura 2000 kezelési terveit összhangba kell hozni, és ahol lehet, integrálni kell, hogy az esetlegesen mindenki számára nyertes helyzeteket teljesen ki lehessen aknázni.

A kikötői tevékenységek és hajózási utak rendszeresen előforduló üzemeltetési tevékenységeit integrálni kell a kezelési tervekbe, és úgy kialakítani, hogy azok a terület természetvédelmi célkitűzéseit ne érintsék hátrányosan.

További olvasmányok

Bizottsági Útmutató "az élőhelyvédelmi és a madárvédelmi irányelveknek a torkolatvidékekre és parti területekre történő alkalmazásáról":

<http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/Estuaries-EN.pdf>

A megfelelő vizsgálatról és az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikk (3) és (4) bekezdéseinek előírásairól szóló útmutató dokumentumok az Európai Bizottság Natura 2000 honlapján találhatóak:

http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/guidance_en.htm

Gyakori kérdések a Natura 2000-ről:

http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/faq_hu.htm

A VKI, a tengervédelmi stratégiáról szóló keretirányelv, és az élőhely- és madárvédelmi irányelvek szinergiája felé vezető munka: <http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/Compilation%20WFD%20MSFD%20HBD.pdf>

A Víz-Keretirányelv, a tengervédelmi stratégiáról szóló keretirányelv, a madárvédelmi-, az élőhelyvédelmi- és az árvíz-kockázatról szóló irányelv főbb előírásainak áttekintése: <https://publications.europa.eu/hu/publication-detail/-/publication/cce60733-c81e-11e6-a6db-01aa75ed71a1>

Natura 2000 viewer: <http://natura2000.eea.europa.eu/>

